

Kort Vägledning

till beseende af

STOCKHOLMS MÄRKVÄRDIGHETER.

(För det Skandinaviska Studentbesöket i Stockholm d. 15 och 16 Juni 1856, i hast sammanfattad af Aug. Sohlman.)

Mosebacke på höjden af Södermalm åt Saltsjösidan företer en storartad utsigt öfver största delen af Stockholm, och en fremmande, som vill få en idé om den svenska hufvudstadens pittoreska belägenhet, bör icke försumma att en klar och vacker morgon begifva sig hit; äfven vid solnedgången har man härifrån en präktig anblick. Ännu vidsträcktare är utsigten från den närbelägna **St. Catharina kyrkas** torn, der man äfven öfverskådar Södermalm. Denna kyrka torde ock i och för sig sjelf förtjena att ses. Den är bygd 1656 efter ritning af J. De la Vallée och hållen i grekisk korsform med fyrkantiga svickelbyggnader och ett stort åttkantigt midttorn och fyra likartade svickeltorn, men har efter en eldsvåda i förra århundradet undergått åtskilliga moderniseringar. Ett litet stycke i vester derifrån, på den s. k. **Pelarbacken** finnes ett gammalt stenmonument upprest till minne af den tid på 1300-talet, då tyskarne lefde och regerade i Stockholm och blodigt förtryckte dess infödda borgare.

Djurgården är för norska och danska studenter bekant par renommée, åtminstone genom Bellman, som under dess ekar och på dess grönskande kullar hemtat ingifvelsen till en stor del af sina odödliga sånger. Men Djurgården har sedan Bellmans tid mycket förändrats. På de ställen, der då ett muntert folklied i egendomlig lust och yra fritt utvecklade sig, finner man nu stora värdshusanläggningar, moderna schweizerier och mer eller mindre präktiga villor. (**Hasselbacken**, som nu anses såsom den mest inbjudande bland de inrättningar, som

å Djurgården finnas för allmänhetens förseende med materiell förpläning, var ännu ett par decennier in i detta århundrade valplats för hvarjehanda lekar och folkförlostelser. Repgungor svängde der då, fioler, gigor och nyckelharpor ljödo. Man utvisar ännu en präktig ek, under hvilken Bellman tyckte om att ligga och åse det glädtiga folklivet.) Ännu är dock Djurgården den mest besökta af Stockholms promenader och är kär för hvarje Stockholmare. När man aflägsnar sig från Djurgårds-slätten kommer man till trakter, som ha kvar hela sitt idylliska behag och der den sig utbredande stadsmässigheten ännu icke hunnit göra något intrång på naturskönhetens område. Vid denna tid på året har Djurgården dock icke ännu sin sommarfägring. Först då dess väldiga ekar bli lummiga, erhåller Djurgården sin rätta landskapliga karakter. **Bellmans byst** befinner sig på en liten öppen plan, just på öfvergången från värdsbusens och villornas mera stadsaktiga nejd till de landtliga delarne af Djurgården. Bysten, som är modellerad af Byström, af-täcktes d. 26 Juli 1829. Samma dag hvarje år firas här en fest till Bellmans minne. **Rosendal**, ett lustslott, eller rättare en kunglig villa, är belägen i en vacker trakt af Djurgården vid Djurgårdsbrunnsviken. Den är bygd i en anspråkslös stil, och smakfullt inredd; ett af rummen har en fris, målad på guldgrund af Hjalmar Mörner och framställande Odins intåg i Sverige, och man finner här föröfrigt flera utmärkta taflor af svenska mästars frän den sednaste tiden. På planen bakom slottet står en jättestor *porfyrvas*, arbetad vid Elfdalens porfyrverk i Dalarne; dess höjd är 9, dess diameter 12 fot. En kolossal porfyrurna, som var uppställd på andra sidan om slottet, blef 1851 sänd till världsexpositionen i London och sedermera skänkt till Drottning Victoria. F. d. **Byströms villa**, uppbyggd af bildhuggaren Byström till ett boningshus för honom själf och på samma gång till ett museum för hans arbeten, och inredd på det präktigaste sätt med pilastrar, fönsteromfattningar, trappor o. s. v. af olika sorter marmor. De Byströmska skulpturverken äro nu aflägsnade härifrån och villan eges numera af prof. Molin, som här har sin bildhuggare-atelier, der han för närvarande har under arbete en nordisk atletgrupp: tvenne män, som efter gammal nordisk sed "spänna bälte" med hvarandra. Å lägenheten **Manilla** i en stilla och vänlig nejd af Djurgården befinner sig institutet för de blinda och döfstumma, grundadt 1808 af människovännen P. Borg, och som nu förestås af dennes son. — I dagligt tal menar man med Djurgården endast den ö, som fordom hade namnet Waldemarsön, men i vidsträcktare mening omfattar den äfven en större halfö, på hvilken

ligga Djurgårdsbrunn, Ladugårdsgärdet (platsen för öfningsläger) Fiskartorpet, berömdt sedan Bellmans dagar, Frescati, Skuggan, m. fl. ställen.

Haga är ett kongl. lustslott, beläget ett kort stycke utanför Norr Tull. Sjelfva slottet är bygd af Gustaf III i italiensk stil. Han hade här ärat bygga ett stort slott, men vid hans död afstannade denna byggnad, af hvilken man ännu ser grundvalarne. Parken är en af de skönaste i Sverige. Äfven här utvecklade sig under Gustaf III:s tid ett brokigt och ystert folkli. Från Haga är ett kort stycke väg till *Solna* kyrka, hvars äldsta del, en af väldiga gråstenar sammanmurad rundbyggnad, med skäl räknas till de äldsta kyrkobyggnader i Svealand, och till det derinvid belägna *Carlbergs* slott, som är inrättadt till krigsakademi.

Drottningholms kongl. lustslott ligger betydligt längre från Stockholm, ute på Lofön i Mälaren, der i fordomtima konung Östen Adilson blef omränd och innebränd af danska sjökonungen Sölve Jute, som med sin flotta inlupit i Mälaren. Det är bygd efter ritning af Nikod. Tessin på 1660-talet. Under Gustaf III:s tid var Drottningholm hans vanliga sommarresidens och vid den tiden vankades här storartade fester och lustbarheter. I slottet förtjenar den sköna, med statyer prydda trappan synnerlig uppmärksamhet. I slottsrummen finnas en mängd målningar, såsom Lemches bataljmålningar från Carl den 10:des och 11:tes fältslag, många allegoriska och andra målningar af Ehrenstrahl och ett betydligt antal andra konstarbeten. Trädgården är bibehållen i den gamla fransyska stilen och företer på ett ställe en teater af klippta häckar, på hvilken man spelade under Gustaf III:s tid. Parken är stor och vacker och man finner der särskilda punkter af mycket olika landskaplig karakter. I främre delen af densamma finner man *Floras park* och *Schweizerhyddan*, längre bort det lilla lustslottet *China*, uppfördt 1768 af drottning Lovisa Ulrika i en kinesisk byggnadsstil och invändigt försedt med en hop kinesiska husgerådssaker, målningar och bilder. Vid parkens yttersta ända ligger *Canton*, en miniatyrstad af sommarlandställen för Stockholmsboarne, hvilken icke företer någonting mera kinesiskt än andra svenska småstäder och byar.

Kongl. Slottet i Stockholm är beläget på samma plats der det gamla fästet "Tre Kronor" och det sedermera efterhand utvidgade och ombygda slott stod, hvilket 1697 förstördes genom en eldsvåda. Ritningen till detsamma uppgjor-

des af Nikod. Tessin och efter honom fortfattes byggnaden af hans son Grefve C. G. Tessin och slutligen af Hårleman. 1753 kunde kongl. familjen, som under tiden bott i det s. k. kungshuset å Riddarholmen (hvilket nu inrymmer Svea Hofrätt och Kammarkollegium), dit inflytta. Uppgången från norra sidan kallas *Lejonbacken*, hvilket namn den erhållit af de der liggande kolossala bronzlejonerna, hvilka äro gjutna under Carl XII:s tid. Den parterr med träd, buskar och blommor, som ligger åt öster mellan de båda flyglarna, kallas *Logården*. Åt denna sida af slottet bo D. M. Konungen och Drottningen. Här i det östra slottshalfvet finner man *Sergels* kolossala grupp *Axel Oxenstjerna och historien*, och den trappa, som här leder upp till de kungl. rummen, beundras för sin arkitektoniska skönhet. Slottets södra sida upptages af det stora och vackra *Slottskapellet* med altartafva i hautrelief af Bouchardon och l'Archevêque och takmålningar af Tarraval och Pasch, samt *Rikssalen*, som innehåller skulpturverk af l'Archevêque, Serpel och Fogelberg. I slottets nordvästliga flygel har H. K. H. Kronprinsen sin våning. Utanför västliga façaden ligger den s. k. yttre borggården med högvakten.

Kongl. Bibliotheket inrymmer i nordöstra slottsflygeln i en stor sal, som går igenom två våningar. För närvarande utgöres det af omkring 80,000 band samt 3—4000 handskrifter. Lokalen har redan länge varit för trång, hvarföre nyligen ett antal böcker blifvit flyttade till annan lokal på Kyrkholmen och der tillsvidare bilda en filialafdelning. Bland bibliotekets kuriositeter märker man den s. k. *Codex aureus*, en latinsk översättning af de fyra evangelierna, från det 7:de århundradet, skriven med stora uncialbokstäver i guld på omvexlande violetta och hvita blad, och *Djefvulsbibeln*, från 12:te århundradet, en jättebok, skriven med götiska minuskler på pergament, hvartill åtgått ej mindre än 150 åsnebudar, och innehållande bibeln efter versio vulgata, Josephi antiquitates judaicæ, ett Calendarium, Cosmas böhmiska krönika m. m. Boken innehåller ock ett porträtt af djefvulen, som enligt traditionen skall ha hjälpt en munk att färdigskrifva denna bok på en natt.

Kongl. Tafvelgalleriet är för närvarande inrymdt i ett par större rum vid sidan af Kongl. Bibliotheket. Till följd af bristande utrymme äro de tafvor, som skulle tillhöra statens offentliga samling af målerier, nu spridda omkring på särskilda ställen, i de *kongl. rummen*, som för öfrigt äro rika på H. M. Konungen enskildt tillhöriga konstverk af måleri och plastik, på lustslotten, i *Öfverintendentsembetets lokal*

samt i åtskilliga andra embetsverks hus. När alla dessa bli sammanförda i den nya *Nationalmusei-byggnaden*, som nu uppföres på Kyrkholmen gent emot slottet (efter ritning af Scholander med modifikationer af Stüler i Berlin), så erhåller Sveriges hufvudstad ett målningsgalleri, som kan mäta sig med flera bland de berömdare i utländska hufvudstäder. Bland de tafvor, som för närvarande finnas uppsatta i båda gallerirummen, förtjena att anmärkas en stor förträfflig interiör af *V. Dyck* (N° 132), några större tafvor af *Rubens*, hvaribland ett porträtt af Kon. Sigismund II till häst (N° 345), ypperliga interiörer af *P. de Hoogh* (N°s 191—93), en Christi törnekröning af *Spagnoletto* (N° 322), "Gubbe skämtande med en flicka" af *L. Cranach* (N° 97) o. s. v. I ett litet sidokabinett finner man en Madonnabild, målad i byzantinsk stil (N° 54), hvilken fordom tillhört Wadstena kloster och säges ha blifvit förärad dit af S:ta Birgitta. **Samlingen af handteckningar** (grundlagd af Gustaf III genom inköp i Paris och i Stockholm) är en af de rikaste i Europa och omfattar öfver 4000 blad. Bland dessa finnas flera af *Rafael* af ovedersäglig äkthet. Med denna samling är förenad en betydande *Kopparstickssamling*, som framdeles utan tvifvel kommer att i Nationalmuseum förenas med den för K. Bibliotheket inköpta stora *Krutmeijerska Kopparstickssamlingen*.

Kongl. Skulpturmuseum är beläget under K. Bibliotheket. Det är grundadt af Gustaf III, som under sitt vistande i Italien gjorde betydande inköp af konstverk, och sedermera af Carl Johan ökadt med arbeten af Fogelberg och Byström. Det består af fem rum. Det *första* innehåller åtskilliga egyptiska antiqviteter. Det *andra*, som kallas "*Niobes galleri*" med anledning af en i salens midt uppställd gipsafgjutning af den berömda gruppen i Florens, Niobe med hennes yngsta dotter, innehåller isynnerhet en mängd antika byster, vaser, urnor o. s. v. Bland dessa monumenter från den klassiska forntiden finner man ett *minnesmärke af den äldsta svenska bildhuggarkonst*. Det är en runristad griftvård från Botkyrka (ett par mil från Stockholm i Södermanland), som har formen af en kyrka, hvilken har långhus med spetsigt kroppstak och en rak gavvel i vester samt en rundel med kuppelformig betäckning i öster. Kroppstakets båda sidor äro sirade med bladrankor och sidorna äro prydda med mennisko- och djurfigurer. — I *tredje* rummet eller *statyernas galleri* finner man en mängd antika och nyare statyer. Bland dessa intages det förnämsta rummet af *Endymion*, det skönaste antika konstverk, som finnes i den skandinaviska nordn, påträff-

fådt vid en gräfnings i ruinerna af Hadriani villa och af Gustaf III 1784 inköpt för 2000 dukater. Man finner här äfven en antik Apollo Citharæus samt de nio Muserna, bland hvilka *Terpsichore* (N° 130) och *Euterpe* (N° 116) och isynnerhet *Erato* (N° 129) med sitt sköna draperi och *Melpomene* (N° 168) med sitt tankedigra, gripande allvar, äro anmärkningsvärda. Bland nyare skulpturarbeten finner man här *Sergels* berömda grupp *Amor och Psyche* (N° 164), samma konstnärs förträffliga *Faun* (N° 186); *Fogelbergs* trenne kolossala nordiska gudagestalter *Odin*, *Thor* och *Balder* (N:is 152, 189, 190), *Göthes Venus och Amor*, kyssande hvarandra (N° 201), *Byströms Amor och Hymen*, framställda såsom tvenne barn, sofvande på en lejonhud (N° 191) o. s. v. — *Fjerde* rummet, *Porslinsrummet*, innehåller en samling af majoliker, mosaikarbeten samt grekiska och etrusiska vaser m. m. — *Femte* rummet, *Sergels rum*, innehåller en samling af alla *Sergels esquisser* i bränd lera. Här kommer utan tvifvel äfven snart att inrymmas den samling af Fogelbergs esquisser och modellfigurer, som nyligen blifvit inköpt för statens räkning.

Enskilda Konstsamlingar. *Soldins* *enskilda Museum* (Kirsteinska huset) af egaren till största delen inköpt i Nürnberg, innehåller inemot 6000 n:r af allehanda konstarbeten och kuriositeter, vapen, redskap m. m., isynnerhet från 16:de och 17:de århundradet. Tryckta kataloger finnas på stället. Grosshandl. *Jacobsons samling* (Riddarholmen N° 3) af äldre och nyare målningar. Herr *Hammers samling*, (Fredsgatan N° 20), bestående af 250 målningar, mest af äldre mästare; en mängd skulpturer i trä och elffenben m. m.

Konstexpositionen i Kongl. Akademien för de fria konsterna omfattar 319 n:r, nemligen 292 af svenska konstnärer, 10 af norska (Baade, Bodom, Eckersberg, Gude, Jacobsen, Morten Müller), 5 af danskar (L. Hansen, Jerichau, Libert, Ottesen och Rohde), 1 af en Finne (W. Holmberg) och några få af fremmande konstnärer. Kataloger lemnas vid ingången.

Antiquitetsmuseum, inrymdt uti en våning i Riksarkivets hus (hörnet af Skeppsbron och Slottsbacken) har liksom Konstmuseum icke nödigt utrymme, hvadan de skatter, isynnerhet af *nordiska fornsaker*, som här äro samlade, icke kunna tillfullo bedömas, innan de få för sig en tillräcklig plats uti det nya Nationalmuseum. Vägledning vid beseendet af denna samling, så väl som af *Myntkabinettet*, ett af de större i Europa och rikare än något annat på anglosachsiska mynt, lemnas på stället af riksantiquariern Hildebrand och amanuensen Styffe.

Kongl. Lifrustkammaren i Prins Oscars palats vid Gustaf Adolfs torg. Man finner här en mängd vapen och rustningar, m. m. som förut varit förvarade vid Ulriksdal och i Riddarholmskyrkan. Bland dessa märker man: "*Erik den heliges pansarmössa*"; *Carl IX:des rustning*, ett mästerverk af *Benevenuto Cellini*; *Christian II:s* mohriska rustning, som han erhöill af kejsar Carl V vid sitt bröllop med Isabella; ett samme konung tillhörigt reffladt hjullåsgevär; *Gustaf Wasas stålrustning*, incrusterad med guld; vapen och rustningar tillhörande de följande Wasakonungarne; en stor mängd andra märkliga vapen och troféer; de från Riddarholmskyrkan hitflyttade nedblodade *kläder*, hvilka *Gustaf Adolf den store och Carl XII hade på sig då de stupade*; Gustaf III:s maskeradträgt, i hvilken han blef skjuten; för öfrigt en samling af konungars och kungliga personers dräkter från Gustaf Wasas till nuvarande tid. Carl XII:s enkla ryttaredrägt, väldiga stöflar och hjortlädershandskar taga sig ganska eget ut i hela denna samling af olikartade präktiga hofdräkter.

Riddarholmskyrkan är icke märklig i arkitektoniskt hänseende, då dess särskilda delar äro byggda på olika tider och i himmelsvidt skilda stilar, men såsom mausolé för Sveriges konungar och många af dess store män. Gudstjenst hålles der icke mera sedan 1807. Det nuvarande tornet, som är uppfördt efter eldsvådan 1835, är gjutet af jern vid Åkers styckebruk. I mellersta hvalfvet finner man så många af de äldre konungarnes rustningar, som finnas i behåll, uppsatta till häst. Föröfrigt förvarar kyrkan en mängd af fanor och troféer. I choret äro aflidna Serafimerriddares vapensköldar, bland dessa "herr Napoleon Bonapartes". De kungliga grafchoren äro tvenne: det *Gustavianska*, uppfördt af Gustaf Adolf den store och der han sjelf var den förste af Gustaf Adolf den store och der han sjelf var den förste som begrofs och det *Carolinska*, uppfördt i en till kyrkan högst opassande stil 1729. Alla Sveriges konungar och drottningar ifrån Gustaf Adolfs tid, med undantag af Christina och den afsatta konungafamiljen, äro i dessa chor begrafna. Här finnas dessutom flera smärre grafchor, det Wasaborgska, Bannerska, Torstensonska, Wachtmeisterska och Fersiska samt det Lewenhauptska.

Riddarhuset uppbyggt efter ritning af De la Vallée och fullbordadt 1662. Den stora vackra riddarhussalen, der hvarje kvadrattum af väggarne är upptagen genom plåtar, å hvilka de grefliga, friherrliga och adliga ätternas sköldmärken äro målade, förtjenar att ses.

Offentliga Statyer. *Gustaf Wasas* stod på Riddarhustorget, modellerad af l'Archevêque och gjuten af

Meyer i bronz af eröfrade kanoner, på bekostnad af Ridderskapet och Adeln; aftäckt 1774. — *Gustaf Adolf den stores* bildstod till häst, på Gustaf Adolfs torg, af samma mästare som den förutnämnda, aftäckt 1796. Fotställningen af svensk marmor, prydd med medaljonger af Torstensson, Wrangel, Banér och Königsmärk. — *Gustaf III:s* stod vid Skeppsbron midtför Slottsbacken, bekostad af Stockholms borgerskap, modellerad af Sergel, gjuten i bronz af kapten Appelqvist, aftäckt 1808. — *Carl XIII:s* stod på torget af samma namn, bekostad af Carl Johan, modellerad af Göthe, aftäckt 1821. — *Birger Jarls* stod på Riddarholmen, bekostad genom allmän subscription, modellerad af Fogelberg och af mången ansedd för denne konstnärs yppersta arbete, aftäckt 1854. — *Carl XIV Johans* bildstod till häst, bekostad af Konung Oscar, modellerad af Fogelberg, isynnerhet beundrad af hippologer; aftäckt 1854. — På den nya promenadplats, som kallas *Berzelii lund* kommer inom kort att uppresas en staty af *Berzelius*, modellerad af Qvarnström, bekostad genom allmän subscription.

Naturhistoriska museum i Kongl. Vetenskaps-akademiens hus, är synnerligen rikt i entomologiskt och ornitologiskt hänseende. Särdeles intressant är rummet för svenska foglar. Genom tillkomsten af den Schönherrska donationen är den entomologiska samlingen en af de största i Europa.

Medicinska inrättningar och Samlingar (på Kungsholmen.) *Carolinska Institutet*, Stockholms medicinska akademi, den förnämsta och egentliga bildningsanstalten för läkare i Sverige, har rika och dyrbara samlingar, hvaribland en ypperlig samling af kirurgiska verktyg, ett vackert anatomiskt vaxkabinett, förfärdigadt i Florenz af Galenzoli, m. m. — *Serafimerlazarettet*, en af de rikaste välgörehetsinrättningar i riket; sängarnes antal uppgår till 300. — *Garnisonshuset*, en storartad, palatslik byggnad, fullbordad 1834, hufvudstadens största sjukhus. Sjukrummens antal är 25, sängarnes 600; derjemte lägenheter för apothek, bad-, köks-, tvätt- och tork-inrättningar. — *Kronprinsessan Louises vårdanstalt* för sjuka barn är en alldeles ny välgörehetsanstalt, väl organiserad. — Handledning vid beseende af dessa inrättningar lemnas på ort och ställe.

På Kungsholmen torde för öfrigt förtjena ses *Kongl. Myntet* samt herr *Bolinders* stora jerngjuteri och mekaniska verkstäder.